

לנגוע בליבת החינוך

חינוך - מהות ורוח | עמיר פריימן וישעיהו תדמור (עורכים) | הוצאת מכון מופ"ת בשיתוף התנועה להעצמת הרוח בחינוך | 395 עמודים |

65 ₪

נמרוד סמילנסקי פרידמן

"ההזמנה לכתוב על חינוך העמידה אותי בפני פחדי להיות כוללני, משעמם ובלתי מדויק". כך כותב מוקי צור, לשעבר מנהיג התנועה הקיבוצית, בפתח ניסיונו להיענות לבקשת העורכים שייקה תדמור ועמיר פריימן. בקשה זו הוצגה אל 38 כותבים שונים ונוסחה באופן הבא: "במאמריך התייחס נא אפוא לליבת החינוך - מהו הגלעין של החינוך, מהן תכליותיו המתנות את מטרתו, מהם יעדיו 'הגבוהים', מהי מצוי באותה שכבת עומק של החינוך, מהי רוחניות בחינוך". החשש של מוקי אל מול בקשת העורכים, ייתכן ויהיה גם של אלה אשר מבקשים לקרוא בספר.

גם אני חשתי מהימורה של הספר ומהסיכוי לעמוד אל מול פרויקט יומרני שכזה. חששותיי אומתו והופרכו, באופן מופלא, בעת ובעונה אחת.

אם כן, משימה מורכבת בלשון המעטה לקחו על עצמם עורכי הספר, לא די שהם מבקשים לברר מהו "גלעין החינוך" כלשונם,

הם גם מבקשים לפרוס בפנינו, הקוראים, מגוון עשיר של גישות לנושא. האתגר של הקורא כאן אינו מבוטל, היות וכל אחד מהכותבים שנבחרו למשימה מציע נקודת מבט ייחודית, עובדה אשר עשויה להפוך את חווית הקריאה למפוזרת ומבלבלת.

לזכותם של העורכים יאמר שהם הקלו על המשימה והפכו אותה לאפשרית גם לאלה אשר אינם מיטיביי לכת בקריאה אקדמית. המאמרים בספר כתובים היטב ועל אף שעבור חלק מהכותבים נושא זה אינו לחם חוקם, חלקם באסופה הוא חשוב ומרענן. כמו כן יש לציין כי הכתיבה הברורה והקצרה באופן יחסי וכן הארגון בשישה שערים מצליחים להכניס מידה של סדר בתוך פסיפס הרעיונות.

חלק גדול מהמאמרים מתכתבים עם בקשת העורכים לעיתים אף באופן ישיר, מה שתורם לתחושת הלכידות של הקורא לאורך הספר כולו ומוסיף חיוך וכן מסוים באופן כללי.

פסיפס של נקודות מבט

ייחודו של הספר אם כן הוא בעושר ובמגוון המנסרות אשר מנסות למקד את הנושא לכדי הבנת מהות החינוך ורוחו. בניסיון להיענות לאתגר העורכים, התייחסו הכותבים להיבטים שונים של שאלת מהות החינוך ורוחו: יש ששמים את יהבם בעיצובו והעצמתו של התלמיד (אליעזר שור), אחרים מבקשים לנסות ולענות על השאלה במישור הקיומי (זוהר מליניאק), חלק מהכותבים

מצביעים אל השאיפה לגבוה, הנשגב, הטוב והיפה (יהודה בר-שלום, אילן גור זאב ז"ל), יש שמסתפקים בסיפורם האישי (מוקי צור) וכאלה שרואים בתרבות ובמעמדה המכונן בחינוך ההומניסטי כלב החינוך (נפתלי רוטנברג ורון מרגולין). גם לרציונאליות (חנן אלכסנדר), למוסר (שלמה טיקוצ'ינסקי), לילדות (גלעד גולדשמיט), לקריצה (תומר פרסיקו), ולערכיות (אריה ברנע) ניתנת האפשרות לגלם את תפקיד "ליבת החינוך", ורשימה זו היא חלקית בלבד.

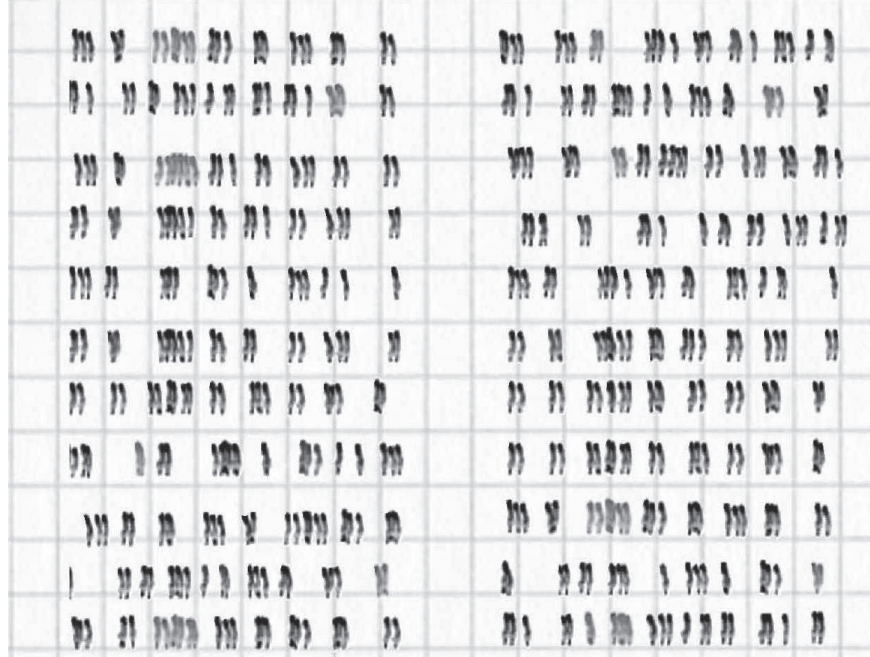
אם לא די במגוון התשובות המוצעות לשאלה "מהי ליבת החינוך?" אזי העורכים מציעים מגוון נפלא של סגנונות כתיבה, מגוון נדיר לאסופה שכזו. בין סיפור של חקירת קהילתית את משמעות הלמידה (קיבוץ נאות סמדר) לשיר על מורה למתמטיקה שנהג לכבות סיגריה על יבלת בכף ידו (אגי משעול), בין אוטוביוגרפיה אישית אמיצה (עמיר פריימן) להיסטוריה של המחנך הארץ ישראלי הציוני (נירית רייכל), בין התבוננות לא אמצעית (שבתאי מג'ר) לפילוסופיה אנליטית חדה ומדויקת (יורם הרפז וחנן אלכסנדר). המגוון והעושר, בתוכן ובסוגה, עשויים לרמז כי לפנינו ספר אשר מציע "משהו לכל אחד", אך אני סבור שמי שיסתפק רק ב"משהו" מתוך הספר יפסיד את האיכות הנסתרת הגלומה בקריאה מעמיקה שלו.

מבנה הספר עשוי להזמין קריאה "מדלגת", כזו שבוררת את צעדיה ממאמר אחד לחברו. קורא שכזה עשוי להיתקל

הספר אינו מציע תשובה ברורה לשאלה "מהי ליבת החינוך?", וגם אם יש כזו היא עומדת כאחת מיני רבות. בתום הקריאה מתבהרת תשובה שאין בה נחמה, אך יש בה כוח חיות רב ואיכות עמוקה: השאלה עצמה, התהייה והחיפוש אחר התשובה היא-היא מהותו ורוחו של החינוך

חינוך - מהות ורוח

ישעיהו תדמור, עמיר פריימן - עורכים

אסופה של רעיונות וסוגות אשר מצליחה בסופו של יום להיות לא רק קולאז' של תשובות לשאלה "מהי ליבת החינוך" אלא יותר מכך: פסיפס עשיר המורכב מתשובות כאלה, פסיפס שנותן תמונה אחת נפלאה.

התשובה בתוך השאלה

לפיכך, הספר, כמו גם הברור שאליו הוא נדרש, גורסים מחויבות והתמסרות, שכן רק קריאה עקבית בו, צעד אחר צעד, מאמר מאמר, שער אחר משנהו - רק קריאה שכזו תחשוף בפנינו את ערכה האמיתי של יצירה זו. שהרי אין הספר מציע תשובה ברורה וגם אם יש כזו היא עומדת כאחת מיני רבות. וכך, בתום קריאה שכזו מתבהרת תשובה שאין בה נחמה, אך יש בה כוח חיות רב ואיכות עמוקה יותר עולה ומתגלה; כזו ששזורה כחוט השני בספר כולו: השאלה עצמה, התהייה והחיפוש אחר התשובה היא-היא מהותו ורוחו של החינוך. "אין לכם כל מושג עד כמה חסר משמעות הוא מה שאומר או לא אומר המחנך על פני השטח, ועד כמה כן חשוב מה הוא כמורה." טוען רודולף שטיינר ומקפל במשפט אחד חוכמה צרופה על החינוך, מהותו ורוחו.

נימרוד סמילנסקי פרידמן, מספר סיפורים, חוקר את מקומו של הדמיון בחינוך, חבר בסגל המסלול "לחקר החינוך האלטרנטיבי" באוניברסיטת חיפה. fridmanski@gmail.com

במאמרים מבריקים של ממש, בעלי קול ייחודי חד פעמי, בפנינים של ממש. בהקשר זה, חשוב לציין כי טוב עשו העורכים שאפשרו לכותבים שאינם מורגלים בכתיבה אקדמית להעלות את הגיגיהם. הקורא כאן מרוויח הצצה לעולמם של כותבים שאילולא כן סביר להניח שקולם לא היה נשמע.

עם זאת, קריאה מרפרפת שכזו עשויה להשאיר את הקורא עם טעם רע בזכות קטעים אשר לא מצליחים להיענות למשימת הבירור של העורכים. קטעים אלה משחזרים במידת מה את השיח הציבורי החינוכי, כאשר מחד הם עוסקים בביקורת כלפי החינוך הבית ספרי - ביקורת אשר לעולם לא תוכל להיות נקודת הפתיחה לברור שכזה מכיוון שהיא קובעת את נקודת הפתיחה שלה שם, בחינוך הבית ספרי - וכזאת אינה מצליחה לקיים ברור מהותי של החינוך; ברור שדורש חריגה והתעלות מעל ל"תנאי השטח".

מאידך, חלק מהמאמרים לא מצליחים לקלף את השכבה העליונה מעל למושגים כמו "רוח החינוך" או "ליבת החינוך" וכתוצאה מכך הם נוטים לאידיאליזציה שלא מוסיפה הרבה למאמץ החשוב של הספר.